

Розвиток аграрного страхування в умовах євроінтеграції

Євроінтеграційні процеси в Україні обумовлюють необхідність більш активного розвитку аграрного страхування, яке являється одним із інструментів підвищення конкурентоспроможності та фінансової безпеки аграрних підприємств, виробнича діяльність яких характеризується різноманітністю ризиків, пов'язаних з специфікою сільськогосподарської діяльності. Метою статті є аналіз розвитку аграрного страхування в Україні в умовах євроінтеграційних процесів та визначення першочергових завдань щодо його активізації з урахуванням досвіду країн – учасниць ЄС. Здійснено аналіз стану нормативно-правового забезпечення вітчизняного аграрного страхування. Розкрито особливості аграрного страхування в країнах Європейського союзу. Виявлено, що розширення можливостей виходу вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників на світові та європейські ринки, сприятиме росту їх інтересу до аграрного страхування задля вирівнювання конкурентних позицій в економічному середовищі. Розвиток страхового ринку відбуватиметься в руслі загальнонаціональної програми реформування економіки і суспільства в цілому, стимулювання процесів очищення ринку фінансових посередників на основі перейняття європейського досвіду.

Ключові слова: євроінтеграція, аграрне страхування, зарубіжний досвід страхування, Міжнародна організація у сфері нагляду за страховою діяльністю, ринок страхових продуктів.

Развитие аграрного страхования в условиях евроинтеграции

Евроинтеграционные процессы в Украине обуславливают необходимость более активного развития аграрного страхования, которое является одним из инструментов повышения конкурентоспособности и финансовой безопасности аграрных предприятий, производственная деятельность которых характеризуется разнообразием рисков, связанных со спецификой сельскохозяйственной деятельности. Целью статьи является анализ развития аграрного страхования в Украине в условиях интеграционных процессов и определение первоочередных задач по его активизации с учетом опыта стран-участниц ЕС. Осуществлен анализ нормативно-правового обеспечения отечественного аграрного страхования. Раскрыты особенности аграрного страхования в странах Европейского союза. Выведено, что расширение возможностей выхода отечественных сельскохозяйственных товаропроизводителей на мировые и европейские рынки, будет способствовать росту их интереса к аграрному страхованию для выравнивания конкурентных позиций в экономической среде. Развитие страхового рынка будет происходить в русле общенациональной программы реформирования экономики и общества в целом, стимулирования процессов очистки рынка финансовых посредников на основе перенятия европейского опыта.

Ключевые слова: евроинтеграция, аграрное страхование, зарубежный опыт страхования, Международная организация в сфере надзора за страховой деятельностью, рынок страховых продуктов.

Development of Agrarian Insurance in the Context of European Integration

European integration processes in Ukraine necessitate the more active development of agrarian insurance, which is one of the tools for increasing the competitiveness and financial safety of agrarian enterprises, whose production activity is characterized by a variety of risks associated with the specifics of agricultural activity. The

* Потійко Світлана Віталіївна, аспірант Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» (м. Київ).

purpose of the article is to analyze the development of agrarian insurance in Ukraine in the context of European integration processes and to identify priority tasks for its revitalization taking into account the experience of the EU member states. The analysis of the state of the normative and legal support of domestic agricultural insurance is carried out. The peculiarities of agrarian insurance in the countries of the European Union are revealed. It was revealed that the expansion of the opportunities of domestic agricultural producers to enter the world and European markets, will increase their interest in agrarian insurance in order to equalize the competitive positions in the economic environment. The development of the insurance market will be in line with the nationwide program of reforming the economy and society as a whole, stimulating the processes of clearing the market of financial intermediaries based on the perception of European experience.

Keywords: *European integration, agrarian insurance, foreign experience of insurance, International Association of Insurance Supervisors, insurance products market.*

Постановка проблеми. Підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом започаткувало новий етап розвитку вітчизняної економіки, розширивши можливості виходу аграрних товаровиробників на ринки європейських країн. В той же час, ще більшої гостроти набуло питання конкурентоспроможності та фінансової безпеки вітчизняних аграрних підприємств, виробнича діяльність яких характеризується різноманітністю ризиків, пов'язаних з специфікою сільськогосподарської діяльності. Одним із шляхів вирішення зазначеної проблеми є активне використання страхових механізмів. На даний час, практика аграрного страхування в Україні не є досить розвиненою, що обумовлює необхідність визначення передумов ефективного запровадження страхових інструментів в діяльність виробників сільськогосподарської продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню організаційно-методичних засад аграрного страхування та вирішенню проблем його розвитку присвячені праці О.М. Віленчука [1, 2], О.Є. Гудзь, В.І. Ерастова [4], І.В. Копитіної [6], В.С. Лебідь, Ю.О. Лупенка [7], О.В. Олійник, П.А. Стецюка та інших.

Як зазначає О.М. Віленчук, сьогодні існує об'єктивна потреба у формуванні ефективної системи аграрного страхування в Україні. Аналіз стану та виявлення сучасних тенденцій розвитку вітчизняного ринку аграрного страхування засвідчують про необхідність: посилення прозорості і довіри між суб'єктами страхування; забезпечення доступності страхових послуг для аграріїв, зокрема, за ціною; гарантування відшкодування збитків страховальникам при настанні страхових подій; забезпечення економічної зацікавленості страховиків щодо надання страхових послуг аграріям; підвищення ефективності використання бюджетних коштів у вигляді субсидування страхових премій [2, с. 95].

Українським страховим компаніям, робить висновок В.І. Ерастов, варто переймати зарубіжний досвід. Зокрема, впровадження та використання сучасних інформаційних технологій дозволяє значно підвищити точність розрахунку страхових тарифів та страхових відшкодувань. Обробка великих масивів новітніх даних дозволяє створювати різноманітні предиктивні моделі, що дозволяють приймаючи на страхування певний об'єкт мати уявлення про можливі відшкодування за ним [4, с. 116].

Активізація євроінтеграційних процесів в Україні

в останні роки обумовлює актуальність подальшого вивчення проблем аграрного страхування задля окреслення напрямків та перспектив його розвитку в нових економічних умовах.

Метою статті є аналіз розвитку аграрного страхування в умовах євроінтеграційного процесу в Україні та надання пропозицій щодо його активізації з урахуванням досвіду країн – учасниць ЄС.

Виклад основних результатів дослідження. Сучасне законодавство України містить визначення страхування як виду цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій).

У країнах вільної ринкової економіки існують два головні види страхування:

– обов'язкове публічно-правове, організація якого зосереджена в руках публічно-правових, а подекуди й державних страхових організацій (все соціальне страхування, а в деяких країнах також страхування будівель від вогню тощо);

– приватне, яким опікуються акціонерні товариства й товариства взаємного страхування (страхування майна, життя та ін.) на базі приватної угоди між застрахованим і страховою організацією, якій застрахований зобов'язаний виплачувати встановлені угодою внески, а страховальник при виникненні зазначеного у договорі випадку зобов'язаний відшкодувати застрахованому втрату або виплатити обумовлену договором суму. З огляду на те, що страховий ризик не можна передбачити, страхові організації повинні створювати відповідні резерви. Таким чином, подекуди вони перетворюються на великі фінансові компанії [11].

Агрострахування належить до категорії приватного страхування і трактується, як комплексне страхування сільськогосподарських культур. Головною метою аграрного страхування являється часткова або повна компенсація страховальнику втрати врожаю внаслідок таких ризиків, як засуха, морози, повень, пожежа, град та ін., а особливістю аграрного страхування є наявність державної підтримки.

В Україні аграрне страхування регулюється Законами України: «Про страхування» від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР; «Про державну підтримку

Фінанси та оподаткування

сільського господарства» від 24.06.2004 р. № 1877-IV; «Про основні засади держаної аграрної політики до 2015 р.» від 18.10.2005 р. № 2982-IV; «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» від 09.02.2012 р. № 4391-VI; Указом Президента України від 18.09.2007 р. № 890/2007 «Про деякі заходи щодо розвитку ринку зерна».

Дані Закони встановлюють порядок державного регулювання ринку страхування сільськогосподарської продукції, надання страхових субсидій аграріям, визначають підтримку суб'єктів аграрного сектору шляхом формування сприятливої страхової політики та запровадження механізмів державної підтримки сільськогосподарського

виробництва, роблять наголос на необхідності здійснення подальшого розвитку механізмів кредитування, страхування та державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції, регулюють відносини у сфері страхування сільськогосподарської продукції, що здійснюються за допомогою державної підтримки, з метою захисту майнових інтересів сільськогосподарських товаровиробників.

В Європейському масштабі лідером ринку аграрного страхування є Західна Європа [2]. Міжнародний досвід пропонує великий перелік страхових продуктів та програм агрострахування. В країнах ЄС широко розповсюджена державна підтримка аграріїв (табл. 1).

Таблиця 1

Особливості аграрного страхування в деяких країнах Європейського союзу

Країна	Особливості аграрного страхування
Польща	– приватні страхові компанії знаходяться під контролем держави; – запроваджено обов'язкове страхування відповідальності осіб, зайнятих сільським господарством;
Іспанія	– створено Державне агентство аграрного страхування; – державне субсидування програм мультиризикового страхування; – Закон «Про комбіноване аграрне страхування» (система, впроваджена Законом, розповсюджується на рослинництво, тваринництво та лісове господарство);
Португалія	– державне субсидування на страхування та організація перестраховування;
Франція, Німеччина, Австрія, Італія	– передбачено субсидування, контроль зі сторони держави;
Латвія	– утворено Міністерство землеробства, яке забезпечує субсидування страхових премій;
Греція	– обов'язкове страхування сільськогосподарських культур, субсидоване страхування пропонується через державні страхові компанії;
Кіпр	– обов'язкове страхування сільськогосподарських культур; – субсидоване страхування пропонується через державні страхові компанії.

Джерело: узагальнено автором на основі проведених досліджень.

В Україні на сьогодні сільгоспвиробники не мають державної підтримки страхування. Це є проблемою ведення аграрного бізнесу, адже сільськогосподарські підприємства залишаються незахищеними перед природними катаклізмами.

Переймаючи досвід зарубіжних країн, в Україні на шляху до євроінтеграції потрібно взяти курс на запровадження різних варіантів розвитку аграрного страхування, підтримку сільськогосподарських підприємств при їх страхування, надання банками пільгових кредитів, а зі сторони страховиків – лояльні тарифи.

Процес трансформації засад аграрного страхування в умовах євроінтеграції – це приведення погодженої політики в сфері страхових та аграрних відносин між різними країнами (вільний рух послуг, товарів, капіталу). Україна повинна тримати курс на членство в єдиному європейському ринку страхових послуг (створено в липні 1994 році), що підвищить довіру, захист прав і гарантій споживачів.

Гармонізація національних норм та правил в країнах ЄС щодо ведення страхової діяльності здійснюється за допомогою директив [3], прийнятих Європейською Комісією в сфері страхування. Нова редакція Закону України «Про страхування» враховує

базові рекомендації Директиви 2009/138/ЄС Європейського парламенту та Ради від 25.11.2009 р. «Про початок і ведення діяльності у сфері страхування і перестраховування включаючи платоспроможність II». Прийняття даного законопроекту залишалось надзвичайно актуальним через необхідність лібералізації українського фінансового ринку в умовах вступу до СОТ та дією Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Це вимагає уніфікації стандартів державного страхового нагляду та регулювання в Україні, та приведення їх у відповідність до положень, розроблених Міжнародною організацією у сфері нагляду за страховою діяльністю (IAIS), та директив Європейського Союзу.

Головними завданнями IAIS є:

– забезпечення кращого нагляду за діяльністю у сфері страхування як на рівні конкретної країни, так і на міжнародному рівні з метою підтримки ефективних, законних, надійних та стабільних страхових ринків для забезпечення допомоги та захисту полісотримачів;

– об'єднання зусиль щодо розробки практичних стандартів для страхового нагляду, що мають бути

визначені членами IAIS та використані ними під час їхньої діяльності;

- підтримання стосунків з іншими установами, що займаються аналогічним видом діяльності;
- забезпечення взаємної підтримки з метою збереження цілісності ринків;
- обмін важливою інформацією та досвідом з метою подальшого розвитку внутрішніх ринків страхування [8].

IAIS очолює Виконавчий комітет, члени якого представляють різні географічні регіони. Діяльність IAIS підтримує Секретаріат, що знаходиться у центрі міжнародних розрахунків, розташованому у швейцарському місті Базель [8].

Страховий ринок України займає близько 1 % ВВП, що є недостатнім для країни, яка взяла курс на євроінтеграцію. Аграрії можуть страхувати не тільки посіви і тварин, але й будь-яке інше майно (нерухомість, транспортні засоби, сільськогосподарську техніку тощо). Українське агрострахування проходить непростий шлях становлення, і це наглядно підтверджується тим, що вітчизняна сільськогосподарська галузь розвивається прискореними темпами, а обсяги застрахованої продукції не збільшуються (рівень агрострахування залишається на рівні 3-5 %). Даючи оцінку ринку агро страхування на Україні можна виділити такі основні проблеми, як економічна слабкість, жорсткий контроль бюджетної політики, зниження кредитування бізнесу та низькі тарифні ставки, що є загрозою для страхових компаній. За даними Міжнародної фінансової корпорації (IFC), аграрне страхування в 2016 році здійснювала приблизно п'ята частина всіх компаній, які мали ліцензію на цей вид страхування.

Дивлячись на досвід країн ЄС, при страхуванні майна сільськогосподарським підприємств, страховальники можуть отримати ряд переваг, а саме:

- розширення пропозицій страхових продуктів внаслідок конкурентної боротьби між страховиками;
- лібералізацію тарифів у ризиковому страхуванні;
- здійснення заборони контролю основних умов контракту з боку державних органів.

Висновки. Євроінтеграційні процеси в Україні обумовлюють необхідність більш активного розвитку аграрного страхування на основі дотримання міжнародних правил, розроблених Міжнародною організацією у сфері нагляду за страховою діяльністю.

Визначено, що першочерговими завданнями з розвитку аграрного страхування в умовах євроінтеграції є:

- створення регулятора із законодавчим визначенням механізмів його впливу на ринок аграрного страхування з урахуванням інтересів усіх учасників;
- посилення контролю над платоспроможністю страхових компаній, які мають ліцензії на здійснення даного виду страхування;

– посилення контролю над своєчасним виконання страховиками своїх зобов'язань перед страховальниками.

З метою розбудови в нашій державі прозорого, конкурентоспроможного страхового ринку європейського зразка, з високим рівнем якості послуг і захисту прав споживачів, законодавчими органами й громадськими інституціями ведеться робота по формуванню відповідного нормативно-правового та методичного забезпечення. Зокрема, ще у 2012 році був створений «Аграрний страховий пул», який на добровільних засадах об'єднує страховиків України, і основна діяльність якого пов'язана з організацією та проведенням страхування ризиків у сфері виробництва, зберігання та обігу сільськогосподарської продукції, в тому числі з добровільним страхуванням сільськогосподарської продукції з державною підтримкою від сільськогосподарських виробничих ризиків, що здійснюється відповідно до Закону України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» [5].

20-22 червня 2017 року Проект IFC «Розвиток фінансування аграрного сектору в Європі та Центральній Азії» провів для представників провідних страхових компаній та асоціацій України 3-денний семінар «Стратегічні рішення для індексного страхування в сільському господарстві» [10].

10 листопада 2017 року, керівники кращих українських агрокомпаній обмінялися своїм досвідом ефективного управління підприємствами та секретами збільшення прибутку. Під час зустрічі представники проекту IFC познайомили учасників конференції з новітніми тенденціями в сфері фінансування та страхування аграрного бізнесу [9].

Вважаємо, що розширення можливостей виходу вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників на світові та європейські ринки в умовах євроінтеграції, сприятиме росту їх інтересу до аграрного страхування задля вирівнювання конкурентних позицій в економічному середовищі. Крім цього, розвиток страхового ринку відбуватиметься в руслі загальнонаціональної програми реформування економіки і суспільства в цілому, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних компаній, стимулювання процесів очищення ринку фінансових посередників на основі перейняття європейського досвіду.

4 Список використаних джерел

1. Віленчук, О. М. Розвиток ринку аграрного страхування: історичний та соціально-економічний вимір [Текст] / О. М. Віленчук // Світ фінансів. – 2014. – № 4. – С. 141-151.
2. Віленчук, О. М. Стан та перспективи розвитку аграрного страхування в Україні [Текст] / О. М. Віленчук // Облік і фінанси. – 2014. – № 2. – С. 91-96.
3. Директива 2009/138/ЄС Європейського парламенту та Ради від 25 листопада 2009 року про початок і ведення діяльності у сфері страхування і

перестраховання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://nfp.gov.ua/files/docs/EU/Директива 2009_138.doc

4. *Ерастов, В. І.* Основні тренди страхового ринку зарубіжних країн, що мають позитивний вплив на інтернет-страхування [Текст] / В. І. Ерастов // Облік і фінанси. – 2016. – № 2. – С. 110-118.

5. Інформація про Пул // Аграрний страховий Пул [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uaip.com.ua/about/>

6. *Копитіна, І. В.* Страхування аграрних ризиків: недоліки та перспективи [Текст] / І. В. Копитіна // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2014. – Вип. 200(3). – С. 87-93.

7. *Лупенко, Ю.* Сучасні інструменти для фінансування аграрного сектору економіки [Текст]/ Ю. Лупенко, В. Фещенко // Фінансовий ринок України. – 2012. – № 12. – С. 26-31.

8. Методологія основних принципів страхування // Фориншурер [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://forinsurer.com>

9. На конференції «Прибутковість та ефективність агрокомпаній» обговорять сталий розвиток аграрного бізнесу // AgroNews [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://agronews.ua/node/84466>

10. Проект IFC «Розвиток фінансування аграрного сектору в Європі та Центральній Азії» за інформаційної підтримки ЛІСОУ проводить 3-денний семінар «Стратегічні рішення для індексного страхування в сільському господарстві» // Ліга страхових організацій України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uainsur.com/announcements/53691/>

11. Страхування // Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Страхування>

4 References

1. Vilenchuk, O. M. (2014). Rozvytok rynku ahrarnoho strakhuvannia: istorychnyi ta sotsialno-ekonomichnyi vymir [The development of the agricultural insurance market: a historical and socio-economic dimension]. *Svit finansiv*, (4), 141-151.

2. Vilenchuk, O. M. (2014). Stan ta perspektyvy rozvytku ahrarnoho strakhuvannia v Ukraini [State and prospects of agrarian insurance development in Ukraine]. *Oblik i finansy*, (2(64)), 91-96.

3. Yevropeyskyi parlament & Rada Yevropeiskoho souuzu. (2009). Dyrektyva 2009/138/Yes Yevropeiskoho parlamentu ta Rady vid 25 lystopada 2009 roku pro pochatok i vedennia diialnosti u sferi strakhuvannia i perestrakhuvannia [Directive 2009/138 / EC of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009 on the commencement and conduct of activities in the field of insurance and reinsurance]. Retrieved from https://nfp.gov.ua/files/docs/EU/Dyrektyva 2009_138.doc

4. Erastov, V. I. (2016). Osnovni trendy strakhovoho rynku zarubizhnykh krain, shcho maiut pozytyvnyi vplyv na internet-strakhuvannia [Main trends in insurance market of foreign countries that have positive impact on internet insurance]. *Oblik i finansy*, (2(72)), 110-118.

5. Ahrarnyi strakhovyi Pul. (n.d.). Informatsiia pro Pul [Information about Agricultural Insurance Pool]. Retrieved from <http://uaip.com.ua/about/>

6. Kopytina, I. V. (2014). Strakhuvannia ahrarnykh ryzykiv: nedoliky ta perspektyvy [Insurance of agricultural risks: shortcomings and prospects]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy*, (200(3)), 87-93.

7. Lupenko, Yu. & Feshchenko, V. (2012). Suchasni instrumenty dlia finansuvannia ahrarnoho sektoru ekonomiky [Modern tools for financing the agricultural sector of the economy]. *Finansovyi rynek Ukrainy*, (12), 26-31.

8. Forynshurer. (2016). Metodolohiia osnovnykh pryntsyviv strakhuvannia [Methodology of the basic principles of insurance]. Retrieved from <https://forinsurer.com>

9. AgroNews. (2017). Na konferentsii «Prybutkovist ta efektyvnist ahrarnykh kompanii» obhovoriat stalyi rozvytok ahrarnoho biznesu [At the conference «Profitability and efficiency of the agricultural company» will discuss the sustainable development of the agricultural business]. Retrieved from <http://agronews.ua/node/84466>

10. Liha strakhovykh orhanizatsii Ukrainy. (2017). Proekt IFC «Rozvytok finansuvannia ahrarnoho sektoru v Yevropi ta Tsentralnii Azii» za informatsiinoi pidtrymky LISOU provodyt 3-dennyi seminar «Stratehichni rishennia dlia indeksnoho strakhuvannia v silskomu hospodarstvi» [The IFC project «Development of financing of the agricultural sector in Europe and Central Asia», with the information support of the LI OU, is holding a 3-day seminar «Strategic solutions for index insurance in agriculture»]. Retrieved from <http://uainsur.com/announcements/53691/>

11. Vikipediia. (n.d.). Strakhuvannia [Insurance]. Retrieved from <https://uk.wikipedia.org/wiki/Strakhuvannia>